

Sergiu PAVLICENCO
Profesor
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

Studiile despre traducere și comparatismul modern

Rezumat: Autorul pune în discuție un șir de probleme legate de locul și rolul traducerilor în studiile comparatiste tradiționale și cele moderne, evidențiind nu numai abordarea sistemică a literaturii traduse și poziția literaturii traduse în cadrul unui polisistem literar, dar și locul studiilor despre traduceri în comparatismul modern.

Cuvinte-cheie: comparatism, traducere, studii despre traduceri, literatură tradusă, sistem literar, polisistem literar

Abstract: The article discusses a series of problems related to the place and the role of translations in the comparativist traditional and modern studies, emphasizing not only the systemic approach of the translated literature and the place of the translated literature within a literary poly-system, but the place of the studies about translations in the modern comparative studies as well.

Keywords: comparative studies, translation, studies on translations, written literature, literary system, literary poly-system

Problema traducerilor nu reprezintă o noutate pentru literatura comparată. S-ar putea spune chiar că traducerile au fost întotdeauna luate în considerare și s-au studiat în comparatismul tradițional și în cel modern, dar tot atât de adevărat este că până mai nu demult traducerile erau considerate doar ca un intermediar în stabilirea diferitelor raporturi literare. Și autorul acestor rânduri a plătit tribut concepțiilor tradiționale despre traduceri în studiile comparatiste, ceea ce nu înseamnă, însă, că renunță la afirmațiile sale în această privință, expuse în unele lucrări publicate până în prezent. Acestea s-ar rezuma la următoarele:

- traducerile sunt o cale firească de acces la literaturile altor popoare și nu este deloc întâmplător faptul că toate istoriile literare naționale conțin compartimente dedicate traducerilor din literaturile străine, îndeosebi cu referire la literatura veche, conțând nu atât fenomenul traducerii ca atare, cât conștientizarea rolului și impactului traducerilor asupra dezvoltării unei literaturi naționale;
- de problema traducerilor se ocupă nu numai comparațistii, dar aceștia abordează nu atât operația traducerii, calitatea sau fidelitatea față de original, deși și aceste aspecte nu sunt ignorate, cât opera tradusă din perspectiva literaturii receptoare, adică existența și funcționalitatea ei în cadrul literaturii receptoare, studiile despre traduceri integrându-se astfel studiilor despre receptare;
- literatura tradusă constituie un "sistem intermediar" între sistemul literar-sursă și sistemul literar-țintă, accentul concentrându-se pe dezvoltarea gradului de integrare a traducerilor în sistemul literar receptor.

Considerăm că asemenea abordări, de fapt, tradiționale, dar mereu actualizate și actualizabile, vor mai servi și altor generații de comparațisti. Totodată, în mai multe lucrări din ultimele decenii ale secolului al XX-lea se observă o reconsiderare, o reorientare a studiilor comparatiste despre traduceri.

Literatura comparată s-a ocupat preponderent nu de procesul traducerii ca atare, ci de opera tradusă ca produs al procesului de traducere și, îndeosebi, de funcționarea ei în contextul limbii în care a fost tradusă, în primul rând, în cel al literaturii respective. Ceea ce se întâmplă în ultima vreme în acest domeniu al literaturii comparate este actualizarea și perfecționarea metodologiei și a instrumentelor de lucru în asemenea cercetări din perspectiva unor noi abordări ale fenomenului literar, în general. Astfel, de exemplu, numărul 2 al cunoscutei *Revue de littérature comparée* din 1989 a fost dedicat exclusiv literaturii traduse. Referindu-se într-un articol la traducerile în limba franceză din ajunul Renașterii, Paul Chavy distingea zece funcții principale ale unei opere traduse în altă limbă: informativă, lingvistică, stilistică, literară, recuperatoare, importatoare, selectivă, patriotică, democratică și asociativă (147-153). Aceste funcții vizează în mod direct fenomenul receptării literare. Ceea ce nu înseamnă că orice operă literară tradusă trebuie să îndeplinească toate cele zece funcții menționate sau că nu li s-ar putea adăuga și altele.

Spre deosebire de comparatismul tradițional, care considera traducerea o cenușareasă, o operă secundară, inferioară originalului, adepții noilor studii despre traduceri, pornind de la teoria polisistemelor (Itamar Even-Zohar, Gideon Toury, André Lefevere, José Lambert ș.a.) reconsideră, în spiritul strategiilor postmoderne, statutul și rolul traducerilor în relațiile literare internaționale. În ultimele decenii au apărut mai multe studii despre traduceri, concepute tocmai din această perspectivă a teoriei polisistemelor, îndeosebi cu referire la literatura țărilor pluri- sau multilingve. Unul dintre acestea este cel semnat de Itamar Even-Zohar (*Poziția literaturii traduse în cadrul polisistemului literar* 223-231).

Astfel, abordând poziția literaturii traduse în cadrul unui polisistem literar, Itamar Even-Zohar consideră că în pofida faptului că istoricii culturii și literaturii recunosc rolul esențial jucat de traduceri în cristalizarea culturilor naționale, lucrările dedicate acestei probleme sunt relativ puține, de cele mai multe ori în istoriile diferitelor literaturi naționale traducerile fiind menționate doar la modul general, fără o incorporare coerentă a acestora în studiul istoriei literaturii. De obicei, se fac referințe la importanța traducerilor, în general, în diferite perioade ale istoriei unei literaturi naționale sau la unele opere traduse, abordate aparte. În consecință, consideră Even-Zohar, nu există o idee clară despre funcția literaturii traduse sau despre poziția ei în cadrul unei literaturi naționale, deoarece nu se încearcă în mod serios conștientizarea faptului că literatura tradusă poate fi concepută și ea ca un sistem literar particular. Pentru aceasta ar trebui să vedem dacă există vreo rețea de relații culturale și verbale în cadrul unui grup de texte traduse, ceea ce a demonstrat Even-Zohar în cazul literaturii originale abordate ca sistem sau sistem de sisteme. Ce tip de relații se stabilesc între operele traduse, importate din alte literaturi, desprinse din contextele lor de origine și, în consecință, neutralizate într-un fel sau altul din punctul de vedere al luptei sau tensiunii între centru și periferie în cadrul noului context în care sunt incorporate? – iată o întrebare care ar trebui să-i intereseze nu numai pe specialiștii în problema traducerilor, pe comparațiști, dar și pe istoricii literari.

I. Even-Zohar consideră că operele traduse intră în anumite relații între ele, cel puțin prin două modalități: 1) prin felul cum sunt selectate operele ce se traduc într-o literatură națională, deoarece nu poate să nu existe o legătură între principiile de selectare a acestora și co-sistemele locale ale literaturii receptoare și 2) prin felul cum sunt adoptate normele, obișnuințele și criteriile specifice, într-un cuvânt, prin utilizarea repertoriului literar ce

rezultă din relațiile lor cu alte co-sisteme locale. Aceste relații nu se reduc doar la nivelul lingvistic, ci se stabilesc, de asemenea, la orice alt nivel al selectării. Astfel, literatura tradusă poate dispune de un repertoriu propriu și excesiv până la un anumit punct, așa cum a demonstrat G. Toury. Toate aceste argumente nu numai justifică, ci și impun necesitatea de a studia literatura tradusă din punctul de vedere al teoriei polisistemului. Altfel cum s-ar putea descrie și explica științific funcționarea polisistemului literar în sincronie și în diacronie? Literatura tradusă, în opinia lui Even-Zohar, este nu numai un sistem integrant al oricărui polisistem literar, ci și unul dintre cele mai active din cadrul acestuia. Tocmai de aceea este importantă stabilirea poziției literaturii traduse în interiorul polisistemului literar, a raporturilor ei cu natura repertoriului global al acestuia.

Dacă pornim de la poziția periferică pe care o are literatura tradusă în cadrul cercetărilor literare, am putea conchide că ea ocupă o poziție periferică și în interiorul polisistemului literar, însă lucrurile nu stau tocmai astfel. Faptul că literatura tradusă are o poziție centrală sau periferică în cadrul unui polisistem literar și că aceasta este conectată la repertoriile novatoare (primare) sau la cele conservatoare (secundare) ale unei literaturi sau polisistem literar va depinde de ordonarea specifică a acesteia (acestuia). Când literatura tradusă ocupă un loc central în polisistemul literar, aceasta înseamnă că ea participă activ la configurarea centrului polisistemului respectiv, integrându-se tendințelor înnoitoare. În asemenea cazuri, textele “originale” aproape că nu se deosebesc de cele “traduse”, traducătorii fiind ei înșiși, de cele mai multe ori, scriitori importanți și apreciați. Astfel, traducerile contribuie la crearea unor noi modele literare, transformându-se într-un instrument de elaborare a unui nou repertoriu literar. Prin intermediul traducerilor se introduc în literatura receptoare nu numai noi modalități de reprezentare artistică a realității, noi universuri artistice, ci și un limbaj poetic nou sau noi tehnici narative și compoziționale. Este evident că și criteriile de selectare a operelor ce se traduc sunt determinate în mare măsură de starea de lucruri din cadrul polisistemului local receptor, operele traduse fiind compatibile cu noile tendințe din literatura receptoare.

În cazul când literatura tradusă ocupă un loc central în polisistemul literar receptor, se impune o precizare importantă: care sunt condițiile ce generează situații de acest fel? Even-Zohar distinge trei cazuri: 1) când o literatură (un polisistem) încă nu s-a constituit, nu s-a cristalizat definitiv, adică atunci când e vorba de o literatură “tânără”; 2) când o literatură este “periferică” în cadrul unui grup de literaturi interrelaționate sau când o

literatură este “slabă”, sau când o literatură este și “periferică”, și “slabă”; 3) când într-o literatură există puncte de inflexiune, crize sau goluri. În primul caz, literatura tradusă satisface necesitățile unei literaturi tinere de a-și valorifica potențialul artistic al limbii literare recent create sau renovate, apelând la traducerea unor modele literare străine, în lipsa unora proprii, literatura tradusă transformându-se într-un sistem literar important în cadrul polisistemului literar receptor. Același lucru se întâmplă și în cel de al doilea caz, al unor literaturi care ocupă un loc periferic în cadrul unor ierarhii literare existente, asemenea literaturi beneficiind de experiența literaturilor vecine mai avansate și cu un repertoriu literar mult mai bogat. În literaturile “slabe” se instalează uneori ideea că ele nu dispun de capacitatea literaturilor centrale de a produce inovații, ceea ce conduce la stabilirea unor relații de dependență față de acelea. În literaturile europene literaturile periferice coincid, în general, cu literaturile țărilor mici, relațiile ierarhice între ele fiind stabilite încă aproape de la începuturile lor, ceea ce demonstrează că literaturile periferice s-au configurat în baza unor literaturi străine, din afară. Literatura tradusă constituie pentru asemenea literaturi nu numai un canal ce le permite incorporarea unor repertorii noi sau la modă, ci și un mijloc de reajustare și de trasare a unor alternative. În timp ce literaturile centrale, mai bogate și mai puternice, dispun de capacitatea de a adopta inovații din sistemele periferice ale propriului polisistem, literaturile slabe depind în cea mai mare parte de importul de inovații. Al treilea caz se atestă atunci când, de exemplu, dinamica polisistemului creează puncte de inflexiune, adică există anumite momente istorice în care modelele stabilite nu mai sunt acceptate de generațiile mai tinere, iar literatura tradusă poate să-și asume o poziție centrală, lucrul posibil inclusiv în literaturile centrale. Acest fapt este și mai relevant când în punctul de inflexiune nu se acceptă nici unul dintre elementele propriului repertoriu ceea ce poate conduce la crearea unui “vid” literar. În condițiile unui asemenea “vid” modelele străine se infiltrează mai ușor și literatura tradusă poate căpăta o poziție centrală. Situația aceasta se accentuează și mai mult în cazul literaturilor “slabe” sau al literaturilor în stare permanentă de însărcinare, deoarece în ele lipsesc elementele existente în literaturile vecine sau în literaturile străine accesibile.

De la sfârșitul anilor '70 se observă o înviorare a studiilor despre traducerea artistică, dar nu numai ca domeniu al literaturii comparate, ci, mai ales, ca o disciplină autonomă, cu asociații, reviste, cataloage editoriale respective și cu o proliferare tot mai intensă a tezelor de doctorat axate pe

această problematică. Așa-numitele studii despre traduceri (*Translation Studies*) au mers atât de departe, încât au început să rivalizeze cu tradiționala literatură comparată, aflată într-o continuă criză de identitate. Problema este amplu discutată într-o *Introducere critică în literatura comparată* (*Comparative Literature. A Critical Introduction*, 1993), aparținând profesoarei de literatură comparată de la Universitatea din Warwick Susan Bassnett, apărută în traducere italiană în 1996 și la care ne vom referi în continuare.

Introducerea, intitulată *Ce este azi literatura comparată?* și primul capitol *Originile literaturii comparate* conțin, de fapt, lucruri cunoscute din istoria disciplinei, însă prezentarea acestora este însoțită și de un șir de considerații privind starea literaturii comparate în unele țări orientale și din lumea a treia (postcoloniale), orientând, astfel, demersul spre problematica de bază a celor șapte capitole prin anticiparea celor mai importante teze, susținute de autoare, inclusiv prin trimiteri la lucrările unor autori din țările respective sau la autori ce se ocupă de această problematică. Vom reproduce doar titlurile capitolelor respective, ce fixează suficient de clar problemele luate în dezbatere: *Dincolo de frontierele Europei: concepte diferite despre literatura comparată*; *Cum comparăm literaturile Insulelor Britanice*; *Cum comparăm identitățile într-o lume postcolonială*; *Construirea culturilor în jurnalele de călătorie*; *Arhetipuri feminine și tematologie: cazul Genovevei*; *De la literatura comparată la studiile despre traduceri*. Pe lângă o bogată și interesantă informație pe care o oferă comparatiștilor, îndeosebi în ceea ce privește teoria și practica studiilor comparatiste din afara arealului euro-american și dintr-o perspectivă postcolonială, acest volum, prin patosul demersului critic al autoarei, reprezintă și un fel de provocare pentru literatura comparată în sensul tradițional al conceptului, care și-ar fi epuizat posibilitățile, în timp ce dincolo de frontierele Europei occidentale și ale Americii de Nord se afirmă un nou tip, dinamic, de literatură comparată, amintind de începuturile comparatismului european, axat pe interesul pentru problemele culturii și identității naționale. În acest context, reținem o afirmație care ne vizează direct și pe noi: "Rămâne de văzut în ce măsură schimbările radicale intervenite în Europa ex-comunistă vor imprima o nouă dezvoltare studiilor comparatiste, în sintonie cu orientările urmate de națiunile postcoloniale care se ridică și se afirmă în afara Europei" (Bassnett 75).

Cartea profesoarei Susan Bassnett se înscrie în mai vechile dezbateri (ce par a nu fi încă încheiate) despre "criza" literaturii comparate, inițiate

prin faimoasa comunicare a lui R. Wellek la Congresul II al Asociației Internaționale de Literatură Comparată din 1958, intitulată *Criza literaturii comparate*, în care se pune problema necesității depășirii comparatismului tradițional. Spre deosebire de autorii unor arhicunoscute compendii de literatură comparată, devenite, într-un fel, clasice (*La littérature comparée* (1931) de Paul van Tieghem, *Einführung in die Vergleichende Literaturwissenschaft* (1968) de Ulrich Weisstein, *Komparatistik. Eine Einführung* (1977) de Hugo Dyserinck sau *Comparative Literature: Method and Perspective* (1961), ediție îngrijită de Newton P. Stallknecht și Horst Frenz, iar la noi, *Principii de literatură comparată* (1972) de Alexandru Dima, *Introducere în literatura comparată. Teoria* (1991) de Dan Grigorescu ș.a.), Susan Bassnett abordează problematica disciplinei din punctul de vedere al teoriilor postcoloniale despre literatură, elaborate cu începere din anii '60 preponderent în afara contextului istoric și ideologic eurocentric. Autoarea introduce literatura comparată într-un context de probleme istorico-ideologice ce depășește cu mult istoria specifică a disciplinei și ia în discuție formele în care literatura comparată este practică în studiile literare din afara arealului european și nordamerican.

Susan Bassnett consideră că, într-un anumit sens (în cel tradițional, bineînțeles), literatura comparată azi nu mai există, nu mai poate exista. Ea, însă, continuă să existe sub alte forme:

în reexaminarea radicală a modelelor culturale occidentale, întreprinsă actualmente în multe părți ale lumii; în depășirea limitelor disciplinei prin intermediul unor noi intuiții, cu caracter metodologic, pregătite în cadrul studiilor feminine și al studiilor culturale; în examinarea proceselor de transfer intercultural, care se verifică în sfera studiilor despre traducere. (Bassnett 82)

Autoarea afirmă că în timp ce în Occident literatura comparată pare să piardă teren, studiile despre traducere parcurg un proces invers. În opinia lui Susan Bassnett, literatura comparată a declarat mereu că traducerea este o categorie secundară, dar din momentul în care studiile despre traducere s-au constituit ferm într-un câmp de cercetare bazat pe studiul intercultural, propunând o metodologie de o anumită rigoare mai mult din punct de vedere teoretic decât descriptiv, literatura comparată nu mai pare a fi o disciplină independentă. Autoarea își încheie volumul cu o afirmație conform căreia “de acum încolo va trebui să ne obișnuim a considera studiile despre traducere drept o disciplină principală, în raport cu care literatura comparată este doar o arie de cercetare subsidiară, deși încă

importantă” (Bassnett 234). Afirmarea pare a fi prea categorică, nimeni încă nu a abolit literatura comparată, înlocuind-o cu studiile despre traducere. Altceva este că aceste studii capătă o altă pondere în cadrul comparatismului contemporan.

Un aspect demn de reținut din această lucrare este problema traducerii abordată din perspectivă postcolonială. Comparatismul postcolonial sau abordarea postcolonială a acestuia se axează pe respingerea europocentrismului în studiile comparatiste și regândirea literaturii comparate din perspectiva literaturilor fostelor colonii, care nu mai vor să accepte “inferioritatea” lor în raport cu “superioritatea” literaturilor occidentale. Felul cum este teoretizat și practicat azi comparatismul în literaturile orientale, africane, latino-americane vorbește despre o nouă orientare în literatura comparată, care este preocupată acum, ca și la începuturile sale, de problema identității naționale și culturale, de cea a specificului național, în raport cu alte literaturi, inclusiv cu cele occidentale. Tradiționala teorie a influențelor nu mai servește pentru literaturile postcoloniale, care încearcă să regândească altfel relațiile cu literaturile “mari”.

În acest sens, este semnificativă experiența braziliană, de exemplu, mișcarea antropofagistă din Brasília și conceptul de canibalism literar sau cultural, care are la bază ideea devorării simbolice a modelelor, a canoanelor occidentale. Concepția canibalistică despre traducere se înscrie în teoriile postcoloniale moderne. Autorii acestora consideră că nu poate exista nimic total “original”, de aceea o cultură postcolonială implică o relație dialectică cu diferite sisteme culturale. În cazul Americii Latine, bunăoară, este semnificativ faptul că însuși procesul inițial de colonizare presupunea existența unui traducător, privit ca trădător sau colaborator. Malinche, amanta și traducătoarea lui Hernán Cortés este o figură ce simbolizează duplicitatea traducerii: conform unei versiuni despre viața acestei amerindiene, ea este prezentată ca o amantă a lui Cortés care a încercat să pună în contact populația locală cu lumea amantului său; conform altei versiuni, ea este înfățișată ca o trădătoare alor săi în fața invadatorilor, ceea ce a dus la distrugerea civilizației aztece. Conform unei a treia versiuni, Malinche apare ca o victimă a violenței, constrânsă să-și servească stăpânul colonizator și să joace rolul de traducător-mediator într-un act de violență nemaivăzut.

Ambiguitatea interpretării rolului jucat de Malinche în primele faze ale colonizării se resimte în lunga serie de sentimente ambigue pe care scriitorii

și criticii latinoamericani le-au nutrit în afara Europei privită ca sursă, ca izvor de modele literare, ca Original în sensul propriu al cuvântului. S-a spus că America Latină poate fi considerată ca o traducere a Europei în accepția “traducerii” pe care au susținut-o Benjamín și Derrida – ca o viață după moarte, o viață ca proces de renaștere, nu ca o copie. Este și aceasta o concepție postmodernă despre traducere, susținută, de exemplu, de mulți teoreticieni brazilieni ai traducerii.

Încă în anii 20 ai secolului trecut în cadrul modernismului brazilian a apărut “Manifestul antropofag” al lui Jose Oswald de Andrade, în care se amintea de cazul unui episcop portughez devorat în 1554 în timpul unui ritual canibalistic al indigenilor brazilieni, punându-se în discuție două modalități diferite de interpretare a acestui fapt. Din punct de vedere european era un fapt abominabil, un act de sacrilegiu, de violare a oricăror reguli sau norme de conduită umană, până și inchiziția europeană nu ajungea până acolo ca să-și devoreze victimele, dar din punctul de vedere neeuropean actul devorării unei persoane față de care există un mare respect încât se dorește absorbierea forței, vitalității și virtuții acesteia prin devorarea ei era un lucru admisibil. Dar și cumenicitura creștină implică devorarea simbolică a trupului și sângelui lui Hristos, prin urmare faptul că o cultură acceptă canibalismul ca pe un act de respect față de creștinism ar trebui interpretat în termeni acceptabili. Mișcarea antropofagistă a văzut în acest fapt o metaforă a relațiilor existente între cultura europeană și cea braziliană, metaforă utilizată și de cercetătorii brazilieni ai traducerilor. Modelele europene trebuiau devorate și apoi recreate în literatura braziliană, ele trebuiau înghițite pentru a renaște, pentru a da viață după moarte. În cazul traducerii această metaforă capătă în sens particular. Haraldo și Augusto de Campos au fost principalii teoreticieni și practicieni ai concepției canibalistice despre traducere. Capodopera lui Goethe *Faust* în traducerea lor este intitulată *Dumnezeu și diavolul în Faust de Goethe* și reprezintă, în opinia lor, o “transluciferație mefistofaustică”, un act de vampirizare, de transfuzie de sânge.

Repunerea în drepturi, în valoare a traducerii a generat mai multe concepții noi despre traducere. Interesantă este concepția feministă despre traducere, abordată de noi anterior cu alt prilej, concepție îndreptată împotriva valențelor sexuale ale terminologiei tradiționale privind traducerile și care își are originea încă în cunoscuta frază “les belles infidèles”, datând de prin secolul al XVII-lea, cu aluzii directe la legătura dintre fidelitatea traducerilor și cea matrimonială. Concepția tradițională

despre traducere trimite la gândul că originalul și textul tradus se află între ele într-o relație de antiteză. Pornind de la aceasta, teoriile feministe despre traducere s-au concentrat asupra ideii că între original și traducere, ca între doi poli, se află un spațiu interactiv, de unde și noțiunea de *interfacy* (“interfață”, “interdependență între acești doi poli”), elaborată și lansată de Hélène Cixous și preluată și de alte scriitoare și traducătoare feministe canadiene, bunăoară Nicole Ward-Jouve. Relația respectivă a fost interpretată de-a lungul timpului în termeni de “masculin” și “feminin”: originalul era “masculin”, deci, omnipotent și privilegiat, în timp ce traducerea era considerată “feminină”, adică slabă și dependentă. Teoria feministă despre traducere, bazată pe noțiunea de “interfacialitate”, reconstruiește într-o formă bisexuală spațiul în care operează traducerea, deoarece acest spațiu nu aparține nici unuia dintre cei doi poli. Lesbieni sau bisexuale, teoreticienele și traducătoarele canadiene, de pildă Nicole Brossard, resping atât critica orientată spre scriitor cât și cea orientată spre cititor, considerând că un trebuie privilegiat nici unul. Kathy Mezei descrie actul traducerii ca un proces compus din lectură și scriitură, în care traducătorul, citind și recitind textul, apoi scriindu-l în limba sa, traducându-l deci, practic nu face altceva decât să posede și să reposede textul, idee susținută și de Barbara Godard, care adaugă că traducătoarea feministă în asemenea cazuri poate să-și permită manipularea textului tradus, așa cum o făceau traducătorii bărbați mai înainte, astfel substituind postura tradițională, modestă, din umbră a traducătorului. Această poziție diferă de ceea ce susținea George Steiner că traducerea ar fi ceva ce implică o penetrare agresivă în textul original.

Pe parcursul secolelor au existat diferite concepții despre traducere. Nu e cazul să ne oprim aici și acum asupra lor. Vom menționa doar că în ultimele decenii ale secolului trecut studiile despre traducere s-au intensificat într-atât încât acestea au ajuns să se transforme într-o direcție de cercetare care capătă tot mai mult teren, iar unii cercetători au început să considere studiile despre traducere o disciplină autonomă (*Translation Studies*), susținută prin multiple asociații, congrese, reviste, edituri, inclusiv prin proliferarea tezelor de doctorat în acest domeniu. Anumite voci au lansat chiar ideea că tradiționala literatură comparată, în ale cărei preocupări intrau și unele aspecte ale traducerilor, pierde din importanța sa, cedând locul studiilor despre traducere.

Raportul dintre literatura comparată și studiile despre traducere, despre traduceri în general, nu a fost simplu, acesta rămâne complicat

și problematic și în prezent. A trebuit parcursă o mare distanță – de la considerarea traducerii drept o cenușăreasă, o activitate ce nu cere prea mult talent și creativitate (de aici rezultă politica în domeniul publicării traducerilor, remunerarea modestă a muncii traducătorului, prețuirea joasă a traducerilor în raport cu lucrările de critică și istorie literară la momentul ocupării prin concurs a unor posturi universitare etc.) până la lucrările lui Itamar Even-Zohar, a școlii de la Tev Aviv și a susținătorilor acesteia privind locul traducerilor în cadrul unui polisistem literar. Studiile despre traduceri și despre locul și rolul lor în cadrul unui polisistem literar au căpătat amploare în interiorul studiilor culturale din ultima vreme, îndeosebi în țările în care funcționează mai multe limbi (de exemplu, în Elveția sau Canada). Cu toate acestea, mai există păreri conform cărora traducerea ar trăda, ar diminua, ar reduce din originalul operei, că acesta ar pierde în procesul traducerii, care rămâne a fi una derivată, secundară.

Nu mai puțin importantă este concepția despre traducere a lui I. Even-Zohar și a colegilor săi, care reiese din teoria polisistemului. Abordarea polisistemică a traducerii, a locului traducerilor în cadrul unui polisistem literar a avut consecințe dintre cele mai neașteptate și a permis găsirea răspunsului la un șir de întrebări lipsite parcă de însemnătate la prima vedere: de ce unele culturi traduc mai mult decât altele și în anumite perioade de timp? Ce fel de texte sunt traduse? Care este statutul acestor texte traduse în cadrul literaturii receptoare și în ce raport se află ele cu literatura originală? etc. Răspunsul la aceste întrebări demonstrează că traducerea a fost mereu o importantă forță modelizatoare în dezvoltarea culturii universale încât nu se poate realiza un studiu serios de literatură generală sau comparată, inclusiv de literatură națională fără a lua în seamă traducerile.

Atât studiile despre traducere din perspectivă feministă, cât și întreg ansamblul de studii despre traducere din ultima vreme au ca scop nu numai reabilitarea rolului traducătorului, dar și propulsarea ideii că tocmai studiile despre traducere din perspectivă postcolonială ar fi astăzi principalul domeniu al literaturii comparate contemporane, dacă nu chiar s-ar subsitui comparatismului. Vom trăi, cine va mai trăi, și vom vedea.

În final, îndrăznesc să propun ca relațiile departamentului nostru, dar și cele ale altor departamente, cu departamentul de traducere să fie regândite la mai multe niveluri, de exemplu, la cel al planurilor de învățământ și programelor de studii, al tematicii tezelor de an, de licență, de master și de doctorat, dar și la cel al cercetării științifice, departamentul nostru fiind

deschis pentru colaborare în beneficiul nostru, al profesorilor, dar și al studenților.

Bibliografie

Bassnett, Susan, *Introduzione critica alla letteratura comparata* (in Comparative Literature. A Critical Introduction, Oxford UK & Cambridge USA, Blackwell, 1993. Trad. di Franca Sinopoli), coll. Gaia, Studi di letteratura comparata a cura di Armando Gnisci e Franca Sinopoli, Roma, Lithos editrice, 1996.

Chavy, Paul, “Domaines et fonctions des traductions françaises à l’aube de la Renaissance”, in *Revue de littérature comparée*, 1989, №2, p.147-153.

Even-Zohar, Itamar, “La posición de la literatura traducida en el polisistema literario” (“The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem”, in *Poetics Today*, 11, I, 1990, p. 45-51. Trad. de Monserrat Iglesias Santos), in *Teoría de los polisistemas*, Madrid, Arco, 1999, p. 223-231.